

"Alla ska inte vara från Östermalm. De ska

En av Sveriges Radios mest hängivna språkvårdare, fd chefen för hallåmännen, Lars Hemmingsson, med övre medelklassiga förebilder, har slutat med pension. Efter sig lämnar han ett unikt uttalsarkiv. Med sig har han minnen från ett mera än fyrtioårigt radioliv.

Han tar emot i sitt belamrade, pyttelilla rum på "fyra trappor," ett rum så litet att man måste gå ut i korridoren och ta med sig stolen för att kunna vända den.

Längst in vid fönstret finns också en dator, men då del blir dags att visa hur det numera datoriserade uttalsarkivet fungerar kallar Hemmingsson på en av dagens språkvårdare, Stefan Lundin, och låter honom ta över...

Ty trots att det är Hemmingsson själv som läst in alla dessa flera tusen uttalsanvisningar så är det fortfarande en gåta för honom hur man letar sig fram till w3.sr.se/dixit – det som nu motsvarar det omfattande kortarkiv som Lars Hemmingsson själv genom åren samlat ihop.

Uppvaktad

Då denne före detta "hallå"-chef officiellt avtackades under ett röd- och vitrandigt partytält i juni ställde man upp vid bufféborden. Så många hade kommit att det faktiskt var möjligt att

samla praktiskt taget alla "hallåmän" som arbetat tillsammans med Lasse Hemmingsson på bild.

Ty denne språkvårdare var en profil. Han hade en sällsam humor. Och en sällsynt förmåga att hämma. Sina "hallå"-kollegor. Och andra.

– Vem har han inte imiterat? Vi skrattade åt honom så det var inte klokt, säger Susanna Nordell, numera P1-presentatör, hallåman sedan mitten av sjuttioalet.

Förberedd

Nu på sitt lilla tjänsterum är han förberedd på alla frågor men han har också skriftlig dokumentation, som handlar om hur allt började:

(Ur "Språket i etermedierna," Språkgruppens rapport nr 1 från 1977.)

"När jag började på hallåtjänsten sommaren 1967 fanns i hallåstudion för P1 och P2 en bokhylla med diverse lexikon, ordlistor och uppslagsböcker. Därtil fanns en pärm med enklare uttalsregler gällande främmande språk (finska, holländska, italienska, serbokroatiska, polska, portugisiska, spanska, tjeckiska och ungerska). I hyllan i P1-studion fanns dessutom en kortlåda. Korten i denna låda hade enligt uppgift fyllts i av intresserade hallåmän när de råkade på namn i programmet, som borde bli föremål för registrering uttalsmässigt. När jag kom i tjänst innehöll lådan ett hundratal kort. En av de äldre hallåmännen, Kenn Rosenbergs, tjänstgjorde som ett slags uttalschef vid denna tid och förgytnskade blanda annat dagsprogrammet, som gick till hallåmännen. Han hänvisade i förekommande fall till kortlådan när korrekt uttal fanns att tillgå. I andra fall förde han in korrekt uttal direkt i dagsprogrammet. Nya namn fördes in parallellt in i kortregistret uttalsmässigt da förekom i det löpande dagsprogrammet."

Rådgivning

Så berättar Lars Hemmingsson om hur radions språkvård tog sin början. Kortlådan fylldes på. Så småningom ersattes den med kortskåp. Publikationen Nytt på uttalsfronten började komma ur 1965. Kortregistret utökades och placerades i sändningsledaren Lars Hemmingssons rum. Detta var före kanalomläggningen 1992 då det fanns en sändningsledare för alla rikskanalerna.

Nytt på uttalsfronten lades ner 1969 eftersom sändningsledaren inte hade tid att sköta publikationen. I form av uttalsvärd hade han bara tid att gå igenom hallåmännens exemplar av dagsprogrammet, skriva uttalskommentarer och föra in nya uppgifter i det löpande registret.

– Ofta var det svåra italienska namn som Benjamins Gigli, säger Lars Hemmingsson förtjust. Gigli var ju en av de tre stora tenorerna tillsammans med Caruso och Björling, tillägger han upplysningsvis.

Ambassadfolk

Kortregistret kom att innehålla personnamn, oftast från musikens värld.

Personal från Utlandsprogrammet, UTP och Radios Invandrarredaktion, Rinva, engagerades vid den här tiden också som språkrådgivare liksom folk från ambassader och utländska turistbyråer.

Lars Hemmingssons uttalsregister kom så småningom att användas även inom tv.

Gärnta och nuvarande hallåkollegor. Från vänster: Margareta Leijonhufvud, Berbro Norqvist, Kikki Engerstedt (skymd), Carola Kistbröm, Ann-Margret Lockne, Pål Gyl, Bruno Åhlvros, den avlidne själv, Lars Hemmingsson, Kerstin Mogren, Pekka Heino, Hans Waldenström, Lars Kjellström, Britt Örnebeck, Kristin Dahlgren, Kerstin Frånberg, Kenn Nordqvist. Sittande: Lasse Johansson, Stefan Schmidt, Susanna Nordell.

vara från Vasastan också. Och Söder.”

Populär bland kollegor som en sälln humorist och skicklig imitator. Från P1-värden Britt Örnstedt, Lars Hemmingsson och fd hallåan Alicja Lundberg.

Och vid språkrådgivningen, som byggdes ut, kom det så småningom att röra sig om annat än uttal.

Det handlade också om språk och stil, språklig korrekthet.

Numera innehåller kortregistret cirka 3 000 kort plus cirka 1 000 ortsnamn från andra källor – allt på väg att bli inläst av Hemmingsson och inlagt i ljudfiler. Hemmingsson har en dag per vecka till detta under sommaren och det material som sedan blir kvar, det får Stefan Lundin och Hans Waldenström, båda med titeln Språkvårdare, ta över.

De ingår i Programsekretariatet med Juridik och Språkvård i den nuvarande organisationen.

Röstprov

Språkvård inom gamla Riksradiön innebar såväl både röstvård som språkriktighet och uttal. Hallåmännen liksom Ekots "telegramuppläsare" och för övrigt även TT:s dåvarande nyhetsredaktörer i radio måste ha godkända röstprov för att få jobb.

Talpedagoger fanns knutna till personalutbildningen. Kurser i "främmande språk" anordnades.

Själv läste Lars Hemmingsson vid sitt hallåprov hösten 1960 ett enda fel och det var på "Cranes Konditori av Cora Sandels" (hur många är helt bergsäkra på DET?) – i övrigt var det förstås felritt.

Melodiradio

Men språkvårdaren började sin bana krokigt.

1951 började han gå parallellt med hallåmannen Karin Nordqvist. Sedan behövde den nystartade Melodiradion folk. Han kunde hoppa in med kort varsel så han fick "prata mellan skivorna" där. Att han inte kunde så mycket om popmusik, var väl inget unikt heller.

– Det var mest konsumentupplysning mellan skivorna då så det gjorde inget, tror han.

Men sedan blev det "hallå." Han blev administratör ("Först var det Bernt Friberg, sedan Gun Ohagen, Peter Granberg och jag...") för 40

hallåmän som skulle vara överallt, i alla kanaler.

Klart då att språkvården var viktig. Men mest kände han sig som "en allmän dräng" eftersom det allt som oftast handlade om att skaffa ersättare då vakanser uppstod.

– Sedan hade jag det då och lite programverksamhet vid sidan av... bland annat var det glada sketcher tillsammans med Lasse Johansson på Ekot.

Nyårsnatten

Hans personliga minne får bli hur det var att i nio års tid administrera Sven Jerring inför nyårsnatten. Det började i oktober med ett brev till Jerring, och han svarade alltid att han "kan inte officera i år."

Men, säger Lars Hemmingsson, sen kunde han ju det i alla fall.

– Han var blygsam, medveten om att man ändå visste vem han var, och mycket vänlig. Mån om att hålla sig i bakgrunden och vara i förgrunden ändå. Han hade för övrigt ett person-

Forts nästa sida

ligt rum här i huset på sju trappor långt efter pensionen med ett fint skrivbord.

Traditionen med champagne till dem som jobbar på nyårsnatten var Anders de Wahls, men det var Sven Jerring som skaffade den första flaskan genom en bekant på Strand. Senare skötte en tjänsteman införskaffandet tills traditionen tillfälligt bröts då Ewonne Winblad var chef för P1.

– Det var inte så populärt, erinrar sig Lars Hemmingsson, men traditionen återupptogs ju senare...

Palmenatten

Uppmanad berättar han andra minnen från sina dryga fyrtio år inom radioorganisationen. Som tjänstgörande sändningsledare fick han erfarenheter. Och inblickar. Och lärde känna många människor av betydelse. Palmenatten var en sådan erfarenhet. Och inblick.

Han kom hem efter en fredagkväll på Operan. Det ringde. Det var dåvarande vd, Ove Joanson: "statsministern är skjuten."

Staffan Schmidt var hallåman i P3 den natten, men klockan fyra öppnades P2-sändaren för invandrarredaktionen och där satt Hemmingsson sedan hela natten som "hallå" mellan språkgruppernas sändningar ut över världen.

Han tjänstgjorde fram till eftermiddagen på lördagen, sedan fick han gå hem. Han erinrar sig de interna utredningar som blev följden av den natten. Den hade avslöjat en del bristfälliga rutiner.

Korsavisering

Men Hemmingsson gillade den gamla organisationen med en stab (hallåmännen) som jobbade för alla kanaler.

– Och s k korstralling är då definitivt inget nytt, säger han med en liten, liten frysning. Korsavler gjorde man hela tiden, fram till den 12/12 klockan 12 1992, då vi lade om. Sen blev det vattentäta skott. Och hallåmännen blev "SÄL:ar" (sändningsledare) som

Lasse Hemmingsson och Lasse Johansson, tidigare Fkot, hade mycket roligt ihop. – Vi gjorde en del sketcher i radio, säger Lasse Hemmingsson.

jobbar i trafikredaktionen, säger Lars Hemmingsson, nu med en knappt märkbar liten krökning av läppen.

Ingen bakgrund

Till sist kommer vi in på det som redaktören så gärna vill fråga om och det är hur Lars Hemmingsson ser på hur vi låter i radio. Vilken betydelse det har.

Ja, Hemmingsson menar först att det var järn kvalitet på den modell man hade tidigare, med en hallåstab.

– Som det nu är, är det massor av folk som pratar, de har inte bakgrunden, inte den stabilitet i kunskaper som krävs, säger han. Proven då var besvärliga, men vi tog hand om det som fattades.

Men det var inte riktigt det redaktören menade:

Är det verkligen riktigt att ha ett slags övre medelklassideal, att folk ska bo på Östermalm för att duga?

– Neejdå, de ska bo i Vasastan också. Och på Söder. Svarar han.

Och med det menar sig Hemmingsson ha varit tydlig nog, det förstär man. Folk avkrävdes ett visst mått av bildning för att komma ifråga i radion. Däremot tog man definitivt inte in någon som var van att "hålla litterär salong i de fina kretsarna..." Detta var självklart för radion vände sig till en bred allmänhet.

Sedan kom ju Lokalradion och vände sig till en ännu bredare allmänhet och lät dessutom ALLA komma till tals – om de hade något att säga. Men det är ju en annan historia. Och den radion har inte Hemmingsson jobbat i (red:s anm).

Full kontroll

Så vi får hålla oss till Radiohuset och där har Hemmingsson full kontroll. Han räknar upp alla de namn som genom sin medverkan i radio blev så kända att de också var utsedda för speciella beredskapsändamål: Åke Engerstedt, Kicki Engerstedt (Åkes dotter), Ingemar Sandberg (numera OPC), Karin Nordqvist (numera aktiv pensionär), Ebba Beckman (den tidigare Fröken Ur), Ulf Elfving, Staffan Schmidt...

– Ulf Elfving ja, han kom in som provryttare, som tävlande i en diskjockeytävling, sedan fick han börja gå parallellt som hallåman, dock inte med mig.

Minnena över, Hemmingsson är minst lika intresserad av nutidsfrågorna. Han reflekterar en stund över den nya organisation som håller på att utformas i Radiohuset i Stockholm:

– Frågan är ju nu om vi är på väg mot en tidigare tablå, säger han och är inte förvånad över tanken.

Samtalet är över.

Text och foto: Iréne Jibané